

Nadleśnictwo Zwierzyniec

ścieżka edukacyjno-przyrodnicza

KSIĘŻA GÓRA

Początek ścieżki znajduje się przy leśniczówce Brodziaki. Trafimy tam jadąc z Biłgoraja ulicą Tarnogrodzką w kierunku Przemysła (droga wojewódzka nr 853). Następnie skręcamy w lewo w ulicę Motorową (Autodrom) i docieramy do Smólska Małego. W Smólsku Małym skręcamy w lewo, w stronę wsi Brodziaki. Mijając wieś jedziemy dalej w kierunku Edwardowa. Za mostem na rzece Czarna łąda dojeżdżamy do skrzyżowania na skraju lasu, a za nim po prawej stronie znajduje się leśniczówka Brodziaki. Po obu stronach drogi urządzono parkingi z ławkami oraz postawiono kilka tablic. Na parkingu po prawej stronie znajdują się dwie z nich: **„Ogólne zasady zachowania się w lesie”** oraz **„Co nam daje las?”**, omawiająca podstawowe funkcje lasu. Na parkingu po lewej stronie drogi stoją kolejne dwie tablice. Jedna z nich prezentuje mapę z przebiegiem ścieżki, a druga zatytułowana jest **„Formy ochrony przyrody”** i przedstawia nam charakterystykę form ochrony przyrody w Polsce. Nieco dalej znajduje się zadaszona wiata ze stołami i ławkami. Warto też zwrócić uwagę na dwa okazałe dęby rosnące naprzeciwko leśniczówki. Cała trasa ma długość 4 km, jest łatwa do przejścia i nie wymaga specjalnego przygotowania. Miejsca, w których musimy skręcić oznaczone są zielonymi strzałkami.

Parking po prawej stronie drogi, w tle zabudowania leśniczówki.

Przy drugim parkingu rosną dwa okazałe dęby, trasa ścieżki prowadzi dalej drogą.

Tablica „Żywicowanie” przy drodze pożarowej nr 5.

Po prawej stronie mijamy niewielkie torfowisko.

Stąd wyruszamy drogą asfaltową w kierunku Edwardowa, przechodzimy most na Ratwicy (dopływie Łady), za którym skręcamy w prawo, w gruntową drogę pożarową nr 5. Prowadzi tędy również pieszy szlak turystyczny Puszczy Solskiej z Biłgoraja do Górecka Kościelnego (niebieskie znaki). Po lewej stronie mijamy starodrzew sosnowy. W dolnym jego piętrze widzimy świerki i pojedyncze jodły. Podrost zdominowany jest przez kępy naturalnych odnowień sosnowych. W runie występuje wrzos i borówka brusznica. Na pniach starych sosen widać dawne ślady żywicowania (tzw. spały żywiczarskie). Stoi tu tablica „**Żywicowanie**”, która wyjaśnia na czym polegał proces żywicowania drzew. Po prawej stronie ścieżki mamy młodnik sosnowy. Po kilkudziesięciu metrach starodrzew sosnowy po lewej stronie kończy się i na otwartej przestrzeni widać nowo założoną uprawę leśną. Usytuowana tu tablica „**Uprawa leśna**” zapozna nas ze sztucznym odnowieniem drzewostanu. Idziemy dalej piaszczystą drogą. Wkrótce z prawej strony zobaczymy obniżenie terenu z niewielkim torfowiskiem. Na jego obrzeżach rośnie bagno zwyczajne, borówka bagienna, a wewnątrz żurawina błotna.

Teren zaczyna się wznosić i wchodzimy na piaszczystą wydmy. Z prawej strony mamy ok. 50-letni drzewostan sosnowy. Stoi tu tablica „**Dary lasu**”, która prezentuje pozaprodukcyjne funkcje lasu. Z lewej strony wydmy widzimy gęste naturalne odnowienie sosnowe. Nasiona wysypały tu, pozostawione na otwartej przestrzeni, pojedyncze drzewa zwane nasiennikami. Ok. 200 metrów dalej ścieżka skręca z drogi pożarowej nr 5 w prawo, w poprzeczną drogę leśną, przecinającą młodnik sosnowy. Stojąca tu tablica „**Młodnik**” wytłumaczy nam tę fazę rozwoju lasu. Za młodnikiem wchodzimy znów do starodrzewu sosnowego na siedlisku boru świeżego. W podroście widzimy kępy naturalnych odnowień sosny, w runie borówkę czernicę, brusznicę oraz mchy i wrzosi. W miejscach obniżonych rośnie bagno zwyczajne.

Dochodząc do uprawy leśnej możemy zapoznać się z tematyką sztucznych odnowień drzewostanu.

Tuż po opuszczeniu drogi pożarowej napotkamy tablicę „Młodnik”.

Przy tablicy „Społeczność mrówek” możemy zaobserwować ciekawy fragment starodrzewu sosnowego.

Na wysokości przystanku „Odnowienie naturalne” schodzimy z drogi w lewo i wspinamy się na wydmy.

Dochodzimy do tablicy „**Społeczność mrówek**”, która przybliży nam te niezwykle pożyteczne owady. Niebawem dochodzimy do skraju starodrzewu. Za nim mamy kolejną otwartą powierzchnię z naturalnym odnowieniem sosnowym. Postawiono tu tablicę „**Odnowienie naturalne**”. Dzięki niej dowiemy się na czym polega zjawisko, z którym tak często spotykaliśmy się na tej trasie. W pobliżu mamy ławeczkę, gdzie możemy odpocząć. Tutaj ścieżka skręca w lewo. Skrajem starodrzewu wspinamy się na szczyt wydmy. W drzewostanie pojawia się gęsty podrost jodłowy tworzący jego drugie piętro. Skręcamy w prawo i dalej wędrujemy grzbietem wydmy.

Przy tablicy „Łąka śródleśna” znajduje się pierwsza platforma widokowa.

Na ścieżce gospodarze urzędzili liczne miejsca odpoczynku. W pobliżu tablicy „Martwe drewno” można skorzystać z ławek i stołu.

Z lewej strony roztacza się dolina rzeki Ratwicy. Za ławeczką, po lewej stronie możemy podziwiać dorodną jodłę. W drzewostanie sosnowym widzimy liczne naturalne odnowienia jodłowe oraz okazałe stare jodły od strony doliny. Dochodzimy do tablicy „**Łąka śródleśna**”, gdzie stoi kolejna ławeczką, a za nią usytuowany jest drewniany pomost z rozległym widokiem na dolinę rzeki i łąkę. Idziemy dalej i niebawem po prawej stronie widzimy tablicę „**Martwe drewno**”, z której dowiemy się jak wielką rolę odgrywają w ekosystemie leśnym pozostawione martwe drzewa. Nieco dalej postawiono drewniany stół i ławki, gdzie możemy odpocząć i posilić się przed dalszym marszem. W zasięgu wzroku znajduje się następna tablica „**Bobry**”, która dostarczy nam wielu ciekawych informacji o tych niezwykłych gryzoniach. Za tablicą mamy kolejną ławkę oraz drewnianą platformę z pięknym widokiem na łączące się doliny Ratwicy oraz jej dopływu spod Góry Łączyskowej. Przed młodnikiem modrzewiowym skręcamy w prawo i schodzimy z wydmy.

Druga platforma z rozległym widokiem na dolinę Ratwicy.

Porost chrobotek reniferowy.

Efektowny świerk
rosnący przy ścieżce.

Dochodzimy do drogi, którą przecinamy, skręcając lekko w prawo w linię oddziałową. Z lewej strony na otwartej przestrzeni możemy podziwiać piękny okaz dorodnego świerka, ugałęzionego na całej długości strzały. Docieramy do tablicy „**Bór świeży**”, która przybliży nam ten dominujący typ siedliskowy lasu na całej trasie ścieżki. Za tablicą widzimy dużą powierzchnię drągownicy sosnowej, a przed nią naturalne odnowienia sosny. Na szczycie kolejnej wydmy zwrócimy uwagę na liczny tu chrobotek reniferowy – porost charakterystyczny dla suchych borów. Kolejna tablica „**Bór bagienny**” opisuje nam ten zespół leśny. Przed nią skręcamy w prawo, na drogę biegnącą wśród upraw leśnych na rozległej otwartej przestrzeni. Dochodzimy do tablicy „**Zwierzęta**”, prezentującej główne gatunki zwierząt leśnych. Po przejściu upraw leśnej dochodzimy do ściany lasu i tablicy „**Odnowienie naturalne**”, przy której wcześniej skręciliśmy na wydmy. Tutaj zamknęła się pętla naszej ścieżki. Do leśniczówki wracamy tą samą drogą.

Przedostatni przystanek na ścieżce – „Bór bagienny”.

ścieżka edukacyjno-przyrodnicza KSIĘŻA GÓRA

NADLEŚNICTWO ZWIERZYNIEC

ul. Zamojska 6, 22-470 Zwierzyniec, tel. (84) 68 72 019, fax. (84) 68 72 124
e-mail: zwierzyniec@lublin.lasy.gov.pl, www.zwierzyniec.lublin.lasy.gov.pl

koncepcja ścieżki: **Nadleśnictwo Zwierzyniec**
tekst: **Wiesław Lipiec**
zdjęcia: **Maciej Lipiec, Wiesław Lipiec**
skład i grafika, opracowanie mapy: **Maciej Lipiec**

wydano dzięki współfinansowaniu
**Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej w Lublinie**

Wydawnictwo Lipiec 2014 ul. Jasna 5/6, 22-470 Zwierzyniec
tel/fax 84 687 22 09, e-mail: lipiephoto@pra.onet.pl
www.lipiephoto.pl

ISBN 978-83-89931-80-1